

Wat moeten we met Wagner?

Terwijl journaliste Nynke van Verschuer haar verslag tikte van de Wagnertentoonstelling in Berlijn (NRC 11-05-2022), ontving ik als vertaler van Wagners verzamelde prozageschriften op 10 mei het erelidmaatschap van de Nederlandse Wagnervereniging als blijk van waardering voor mijn inspanningen van de afgelopen tien jaar. De volgende ochtend viel mijn oog op de kop: ‘Moeten we Wagner niet allang hebben gecanceld?’

Aanvankelijk was ik enigszins verward. Wat moet ik hierop antwoorden? De journaliste geeft tenslotte niets meer dan haar visie op een tentoonstelling in Berlijn waar ik niet geweest ben, dus kan ik niet inschatten hoe de nieuwsfeiten zijn geselecteerd, geïnterpreteerd en gepresenteerd. Toch liet de kop me niet los en in die zin is deze dus raak gekozen.

We blijven beeldenstormers en het is opvallend dat deze vraag pas nu ten aanzien van Wagner wordt gesteld. De Pavlov-reactie ‘Wagner-antisemitisme-Hitler’ is al meer dan driekwart eeuw de standaard en de naam Wagner wordt als schrijver stevast verbonden met zijn infame artikel ‘Das Judentum in der Musik’. Dit beslaat enkele tientallen pagina’s op ruim drieduizend bladzijden vertaalde primaire tekst. Als vertaler heb ik destijds enorm geworsteld met de vraag: ‘Waarom deze reeks ontsieren met dit opstel?’ Ik heb het toch gedaan en het voorzien van een uitgebreide inleiding met een poging het in de context van het 19de-eeuwse antisemitische sentiment in de Europese cultuur te plaatsen. De Volkskrant schreef in 2013, het jaar van Wagners 200ste geboortedag, in een recensie ‘De vertaler heeft het best denkbare antwoord gegeven op de door hemzelf gestelde vraag’. Ik werd daarbij vooral gedreven door de constatering dat iedereen het altijd over dat stuk heeft, maar niemand het ooit gelezen heeft. Dat is natuurlijk volkomen begrijpelijk, maar het legt wel een gevaar bloot. En dat is nu precies de Achilleshiel van de cancelcultuur.

In de oververhitte dynamiek van beeldvorming snellen de morele veroordelingen niet zelden vooruit op de inhoudelijk kennis. Het is prima om een afkeer van iets te hebben en daar heb je bij Wagner genoeg aanknopingspunten voor. Maar als je zonder enige inhoudelijke kennis er een sport van maakt om de grote iconen van de Europese cultuurgeschiedenis maar lukraak bij het oud vuil te zetten, dan moet je je op zeker moment toch afvragen wie je hier nu eigenlijk een dienst mee bewijst.

Wagner was een sensor van zijn tijd en zijn proza is een belangwekkende afspiegeling van de tragische worsteling van de Duitse cultuur en de neergang van het Bildungsbürgertum in het fin-de-siècle. Alleen al om redenen van cultuurhistorisch zelfbegrip is het zinvol hier kennis van te nemen. Verder biedt zijn proza ook nu nog altijd relevante inzichten in de verbinding van de verschillende kunstvormen (het Gesamtkunstwerk), het opera-zingen, acteren en dirigeren en biedt het een kleurrijk beeld van het 19de-eeuwse muziekleven in zowel Duitsland als Frankrijk. We moeten het verleden blijven bevragen, maar wel op basis van kennis en begrip.

De cancelcultuur, die zegt te handelen uit naam van een ontwaakt verlicht bewustzijn, dreigt op den duur om te slaan in obscurantisme en intolerantie tegenover alles wat van de nieuwe norm afwijkt. Sociale, historische en culturele processen lenen zich niet voor een simplistisch goed-fout-denken, want hiermee kunnen we ten prooi vallen aan een nieuwe variant van de ontluisterende Dialectiek van de Verlichting. Voor mensen die kennis willen nemen van Wagner voordat ze hem cancelen, zou ik graag naar onderstaande reeks vertalingen willen verwijzen.

Philip Westbroek

Richard Wagners Prozageschriften, vertaald, ingeleid en geannoteerd door Philip Westbroek (10 delen), Uitgeverij IJzer, Utrecht. Voor meer informatie: www.uitgeverij-ijzer.nl